

Małgorzata Mizerska-Wrotkowska

HISZPANIA W UNII EUROPEJSKIEJ

1. Historia integracji

Hiszpania, ze względu na swoje położenie geograficzne na półwyspie oddzielonym od Francji pasmem Pirenejów, wykazywała często tendencje do izolowania się od reszty kontynentu. Pierwszy okres jej separowania się miał początek w VIII wieku wraz z inwazją Arabów. Od tamtej pory przez osiem wieków państwo zmagало się z rekonkwistą. Również w XX wieku Hiszpania była izolowana na arenie międzynarodowej. Państwo to nie wzięło udziału w II wojnie światowej. Jednak mocarstwa zwycięskie nie chciały włączyć Hiszpanii do budowania powojennego ładu międzynarodowego świadome, że to Niemcy i Włochy przyczyniły się do objęcia autorytarnych rządów przez generała Francisco Franco. Karą za poparcie podczas wojny zbrodniczych reżimów oraz brak demokracji po wojnie było m.in. niedopuszczenie Hiszpanii do konferencji założycielskiej ONZ w San Francisco w czerwcu 1945 r.¹ oraz nieobjęcie jej Planem Marshalla w 1947 r. Hiszpania nie została też przyjęta do Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OECE), która nie tylko zajmowała się dystrybucją amerykańskiej pomocy, ale także wspomagała wymianę handlową. Ze względu na autorytarny system rządów, Hiszpania nie została zaproszona do Europejskiej Wspól-

¹ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 39(1) z 12 grudnia 1946 r.: *Relations of Members of the United Nations with Spain*. Jednak już na mocy Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 386(V) z 4 listopada 1950 r.: *Relations of States Members and specialized agencies with Spain* Hiszpania została przyjęta do wielu organizacji wyspecjalizowanych ONZ, m.in.: Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego – ICAO (listopad 1950 r.); Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa – FAO (grudzień 1950 r.); Światowego Związku Pocztowego – UPU (styczeń 1951 r.); Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego – ITU (marzec 1951 r.); Światowej Organizacji Zdrowia – WHO (maj 1951 r.); Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury – UNESCO (listopad 1952 r.). F. Granell, *España y las organizaciones internacionales*, w: J.M. Beneyto, J.C. Pereira (red.), *Política Exterior española: Un balance de futuro*, Madrid 2011, s. 1036–1037, 1044.

noty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, Euratomu i Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu².

Jednak już od początku lat 50. minionego stulecia było widać pewne symptomy wychodzenia z izolacji. W 1953 r. Hiszpania zawarła trzy niezależne porozumienia ze Stanami Zjednoczonymi w ramach tzw. Paktu Madryckiego. Państwo gen. Franco udostępniło swoje terytorium pod budowę baz lotniczych i morskich w zamian za pomoc wojskową i ekonomiczną, która miała być jednak realizowana na warunkach mniej korzystnych niż miało to miejsce w ramach Planu Marshalla. W latach 1954–1982 amerykańska pomoc wyniosła ponad 1,7 mld USD. Amerykanie przekazywali wsparcie Hiszpanii do 1989 r., kiedy to zgodnie z ustaleniami, miała ona osiągnąć zdolność samodzielnej obrony swojego terytorium.

W 1955 r. Hiszpania została przyjęta w poczet członków ONZ, w 1958 r. – do Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, a w 1959 r. do OEEC. W tym samym roku miał też miejsce przełom, polegający na wprowadzeniu w życie tzw. Paktu Stabilizacyjnego. Franco zdecydował się na ten krok świadomy nieskuteczności systemu autarkicznego i obserwując sukcesy postępującej integracji gospodarczej innych państw Europy Zachodniej. Pakt Stabilizacyjny zakładał liberalizację wymiany handlowej, przeprowadzenie wymiennalności pesety, a w konsekwencji – włączenie Hiszpanii do integracji gospodarczej w Europie³.

Potwierdzeniem aspiracji integracyjnych Hiszpanii było złożenie 9 lutego 1962 r. wniosku o rozpoczęcie negocjacji z WE w sprawie ewentualnego stowarzyszenia, które w przyszłości mogłoby prowadzić do pełnej integracji. Hiszpania powoływała się przy tym na swoje europejskie „powołanie”, ciągłość terytorialną z państwami Wspólnot, potrzebę przyspieszenia rozwoju gospodarczego państwa oraz chęć utrzymania lub zwiększenia eksportu artykułów rolnych do państw członkowskich WE⁴. Wniosek ten pozostał bez odpowiedzi. Dlatego też po dwóch latach ponowiono prośbę. Tym razem po czterech miesiącach rząd hiszpański otrzymał pozytywną odpowiedź. Do pierwszego spotkania między przedstawicielami Komisji Europejskiej i Hiszpanii doszło po upływie pół roku w Brukseli. Kolejne spotkania i wymiana dokumentów doprowadziły do uchwalenia przez Radę EWG w połowie 1967 r. projektu mandatu negocjacyjnego dla Hiszpanii.

Ostatecznie zdecydowano się na zawarcie tzw. Umowy Preferencyjnej. Taka formuła dokumentu, podpisanego 29 czerwca 1970 r. w Luksemburgu, pozwalała na przyznanie Hiszpanii wielu przywilejów i ustępstw w sprawach handlowych, z których jednocześnie nie mogli korzystać inni członkowie GATT. Największą rolę

² R. Tamames, *La larga marcha de España a la Unión Europea: un futuro para el desarrollo*, Madrid 1999, s. 13, 24–25.

³ *Ibidem*, s. 13.

⁴ *Carta del Ministro de Asuntos Exteriores, Fernando María Castiella al Presidente del Consejo de Ministros de la CEE (9 de febrero de 1962)*, w: R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 133–134.

w negocjowaniu porozumienia odegrał szef hiszpańskiej misji przy WE – Alberto Ullastres. Stąd potoczna nazwa dokumentu: *Acuerdo Ullastres*⁵. Umowę podpisali: Gregorio López Bravo – minister spraw zagranicznych Hiszpanii oraz Pierre Harmel – minister spraw zagranicznych Belgii, jednocześnie przewodniczący Rady Ministrów WE, i przewodniczący Komisji Europejskiej – Jean Rey. Warto zwrócić uwagę na termin zawarcia umowy. Zbiegł się on z rozpoczęciem przez Wspólnoty negocjacji z Wielką Brytanią, Irlandią, Danią i Norwegią na temat ich przystąpienia do wspólnego rynku. Oba wydarzenia miały też miejsce w Luksemburgu⁶.

Zdania są podzielone wśród badaczy co do politycznego znaczenia Umowy Preferencyjnej. Nawet jeśli miała ona mniejszą „rangę polityczną” niż porozumienia zawarte z innymi państwami, to na pewno była korzystna dla Hiszpanii pod względem gospodarczym. Umowa przewidywała znaczącą redukcję ceł po stronie państw Wspólnoty, co bardzo ułatwiło eksport hiszpańskich towarów. Redukcja hiszpańskich ceł nie była natomiast na tyle wysoka, by wpłynąć negatywnie na krajowy rynek. W obszarze towarów przemysłowych, średnia obniżka ceł przez WE wyniosła 63%, podczas gdy Hiszpania obniżyła cła w tym sektorze jedynie o 25%. W konsekwencji, Hiszpania zanotowała w latach 70. XX wieku znaczący wzrost eksportu towarów przemysłowych do państw WE⁷.

Droga Hiszpanii do Wspólnot Europejskich – kalendarium

26 VII 1957	Utworzenie Ministerialnej Komisji ds. Badania Wspólnot Gospodarczych i Wspólnoty Atomowej (<i>Comisión Interministerial para el Estudio de las Comunidades Económicas y Atómica Europea</i> – CICE), która miała na celu ocenę wpływu funkcjonowania Wspólnot Europejskich na Hiszpanię.
Koniec 1960	Marqués de Santa Cruz – ówczesny ambasador Hiszpanii w Belgii i Luksemburgu – zostaje mianowany szefem Misji przy Wspólnotach Europejskich (tzw. <i>Pentaembajador</i> , gdyż pełnił funkcję ambasadora przy dwóch państwach i trzech Wspólnotach).
9 II 1962	Hiszpania składa po raz pierwszy wniosek o rozpoczęcie negocjacji z WE.
1963	Nowym szefem hiszpańskiej Misji przy Wspólnotach Europejskich zostaje José Nuñez – były szef przedstawicielstwa Hiszpanii przy OEEC/OECD.

⁵ Ibidem, s. 35–39.

⁶ R. Bassols, *España en Europa: historia de la adhesión a la CE 1957–85*, Madrid 1995, s. 55. Zob. też: A. Sánchez-Gijón, *El camino hacia Europa. Negociaciones España – CEE*, Madrid 1973; P. Preston, D. Smyth, *España ante la CEE y la OTAN*, Barcelona–Buenos Aires–México D.F. 1985; W.T. Salisbury, *Western Europe*, w: J.W. Cortada (red.), *Spain in the Twentieth-Century World. Essays on Spanish Diplomacy 1898–1978*, London–Westport (Connecticut) 1980; G. Bernatowicz-Bierut, *Stosunki Grecji, Hiszpanii i Portugalii z EWG i NATO*, Warszawa 1981; *Negocjacje akcesyjne: wnioski z doświadczeń Grecji, Hiszpanii i Portugalii*, Warszawa 1999.

⁷ Na temat szczegółowych ustaleń Umowy preferencyjnej piszą: R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 42, 49 i R. Bassols, *España en Europa...*, op. cit., s. 57–59.

14 II 1964	Hiszpania składa po raz drugi wniosek o rozpoczęcie negocjacji z WE.
6 VI 1964	Rada EWG wydaje zgodę na rozpoczęcie negocjacji z Hiszpanią.
9 XII 1964	Dochodzi do pierwszego spotkania delegacji Komisji Europejskiej z przedstawicielami Hiszpanii w Brukseli.
VII 1965	Nowym szefem hiszpańskiej Misji przy Wspólnotach Europejskich zostaje Alberto Ullastres – minister handlu w latach 1957–1965, kiedy to Hiszpania otworzyła się na współpracę gospodarczą z innymi państwami; hiszpańska Misja przy WE uniezależnia się od ambasady tego państwa w Belgii.
7 VII 1967	Rada EWG przyjmuje tzw. mandat negocjacyjny dla Hiszpanii.
29 VI 1970	Podpisanie Umowy Preferencyjnej (<i>Acuerdo Preferencial</i>) między Hiszpanią i Wspólnotami Europejskimi.
28 VII 1970	Kortezy ratyfikują Umowę Preferencyjną (sześć głosów przeciwnych i jeden wstrzymujący się).
Początek 1973	Hiszpania zawiera ze Wspólnotami Europejskimi Protokół Dodatkowy do Umowy Preferencyjnej w związku z przystąpieniem do WE Wielkiej Brytanii, Danii i Irlandii.
17 IX 1974	Rada Ministrów WE przyjmuje mandat negocjacyjny w sprawie Układu z Hiszpanią.
1 X 1975	Wspólnoty Europejskie wstrzymują negocjacje z Hiszpanią w związku z wykonaniem wyroków śmierci na bojownikach ETA i FRAP.
20 XI 1975	Śmierć gen. Francisco Franco – rozpoczyna się proces demokratyzacji Hiszpanii.
15 VI 1977	Demokratyczne wybory do hiszpańskich Kortezów – dowód demokratycznych zmian.
28 VII 1977	Minister spraw zagranicznych Hiszpanii – Marcelino Oreja – składa wniosek o członkostwo w WE.
20 IX 1977	Rada Ministrów WE potwierdza otrzymanie hiszpańskiego wniosku i zleca Komisji Europejskiej przygotowanie Opinii.
20 IV 1978	Komisja Europejska wydaje Komunikat pt. <i>Ogólne refleksje na temat problemów rozszerzenia (el fresco)</i> .
29 XI 1978	Komisja Europejska wydaje Opinię na temat akcesji Hiszpanii.
19 XII 1978	Rada Ministrów WE akceptuje Opinię na temat akcesji Hiszpanii i zezwala na rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych.
5 II 1979	Uroczyste rozpoczęcie negocjacji w Brukseli.
26 VI 1979	Hiszpania zawiera porozumienie z EFTA, które będzie obowiązywać od 1 lipca 1980 r.
30 VI 1980	Valery Giscard d'Estaing domaga się reformy Wspólnej Polityki Rolnej przed przyjęciem Hiszpanii do WE.
23 II 1981	Próba zamachu stanu zorganizowana przez podpułkownika Guardia Civil – Antonio Tejero (tzw. 23 F).

13 III 1981	Deklaracja Parlamentu Europejskiego, w której proponuje się przyspieszenie negocjacji.
19 VI 1983	Spotkanie Rady Europejskiej w Stuttgarcie – po raz pierwszy pojawia się realna data przyjęcia Hiszpanii do WE (1 stycznia 1986 r.).
29-30 III 1985	Zamknięcie wszystkich rozdziałów negocjacyjnych.
31 V 1985	Opinia Komisji w sprawie wniosków Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii o przystąpienie do Wspólnot Europejskich.
1 VI 1985	Decyzja Rady Wspólnot Europejskich w sprawie przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii do Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Decyzja Rady Wspólnot Europejskich w sprawie przyjęcia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.
12 VI 1985	Podpisanie Traktatu Akcesyjnego w Madrycie.
1 I 1986	Traktat Akcesyjny wchodzi w życie – Hiszpania staje się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: R. Tamames, *La larga marcha de España...*, op. cit., s. 31–106; V. Martínez-Reyes, *Reguly gry, czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, s. 84; R. Bassols, *España en Europa...*, op. cit.; J. Plaňavová-Latanowicz (red.), *Dokumenty dotyczące przystąpienia do Wspólnot Europejskich Hiszpanii i Portugalii*, Warszawa 1998.

Jednak już w dwa lata po zawarciu Umowy Preferencyjnej powstał problem ze względu na przyjęcie do Wspólnot trzech nowych państw: Wielkiej Brytanii, Danii i Irlandii. W tamtych czasach Hiszpania kierowała na korzystnych warunkach do Wielkiej Brytanii 25% swojego eksportu artykułów rolnych. Istniała obawa, że po przystąpieniu Wielkiej Brytanii do WE eksport nie będzie już tak korzystny. Dlatego też Hiszpania zawarła na początku 1973 r. Protokół Dodatkowy do Umowy Preferencyjnej, w którym uzgodniono, że jej zapisy nie obejmą trzech nowych członków WE i że strony przystąpią do negocjowania nowego układu. Prowadzenie negocjacji utrudniły jednak wydarzenia międzynarodowe i krajowe. W październiku 1973 r. doszło do kolejnej wojny na Bliskim Wschodzie, w konsekwencji której wybuchł kryzys naftowy. W grudniu tego roku europejska opinia publiczna śledziła toczący się w Hiszpanii tzw. Proces 1001, w którym skazano na karę więzienia liderów związkowych *Comisiones Obreras* (CCOO) z Marcelino Camacho na czele. W dniu rozpoczęcia rozprawy – 20 grudnia – zginął w zamachu zorganizowanym przez ETA premier Hiszpanii – Luis Carrero Blanco. Tego samego dnia Altiero Spineli, członek Komisji Europejskiej, wystosował deklarację, w której dał do zrozumienia, że Wspólnoty Europejskie przyjmują wobec Hiszpanii pozycję wyczekującą.

Na początku 1974 r. interesująco przedstawiały się więc relacje na linii Hiszpania–Wspólnoty Europejskie. Umowa Preferencyjna dotyczyła tylko sześciu pierwotnych członków Wspólnot, a Wielka Brytania, Dania i Irlandia były nadal traktowane jako „państwa trzecie”. Ostatecznie, we wrześniu tego roku, Rada Ministrów

WE przyjęła mandat negocjacyjny dotyczący układu z Hiszpanią, który nie różnił się zbyt od propozycji przedstawionej jeszcze w czerwcu 1973 r. Jednak cały proces negocjacyjny Hiszpanii został zamrożony przez Wspólnoty 1 października 1975 r. w związku z wykonaniem wyroków śmierci na pięciu bojownikach (dwóch z ETA i trzech z FRAP) za zabójstwo policjanta. Wtedy też z Hiszpanii zostali wycofani ambasadorowie państw członkowskich Wspólnoty (z wyjątkiem Irlandii).

Kilka tygodni później – 20 listopada 1975 r. – zmarł gen. Francisco Franco. Jednak premierowi Carlosowi Arias Navarro oraz jego ministrowi spraw zagranicznych – José María de Areilza nie udało się zachęcić Wspólnot do negocjowania strefy wolnego handlu. Dopiero powołanie nowego premiera – Adolfo Suáreza, a zwłaszcza przeprowadzenie wolnych wyborów 15 czerwca 1977 r. (słynne 15-J) znacznie zmieniło wizerunek Hiszpanii w oczach Wspólnot Europejskich. Dokonała się demokratyzacja, bez której zbliżenie Hiszpanii do WE byłoby niemożliwe. Nie dziwi więc, że wniosek o pełne członkostwo we Wspólnotach Europejskich złożony 28 lipca 1977 r.⁸ przez Marcelino Oreja – ministra spraw zagranicznych w drugim rządzie Adolfo Suáreza – spotkał się z ciepłym przyjęciem nie tylko w WE, ale i w całej Hiszpanii⁹.

Już we wrześniu 1977 r. Rada Ministrów WE potwierdziła przyjęcie hiszpańskiego wniosku i zleciła Komisji Europejskiej opracowanie Opinii¹⁰. Aby usprawnić proces negocjacyjny powołano Ministerstwo ds. Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi, na którego czele stanął Leopoldo Calvo-Sotelo. W kwietniu 1978 r. Komisja Europejska opublikowała Komunikat pt. *Ogólne refleksje na temat problemów rozszerzenia*, który znany jest pod potoczną nazwą *el fresco* (fresk). Dokument ten zawierał analizę potencjalnych konsekwencji rozszerzenia WE na południe, czyli o takie państwa jak Hiszpania, Portugalia i Grecja. Wydźwięk dokumentu był pozytywny, jednak zwracał on uwagę na potencjalne problemy, które mogłyby wystąpić, gdyby zabrakło środków ostrożności. Pod koniec listopada Komisja wydała natomiast Opinię na temat akcesji Hiszpanii, która po zaakceptowaniu jej przez Radę Ministrów WE stała się punktem wyjścia dla procesu negocjacyjnego. Negocjacje oficjalnie rozpoczęto 5 lutego 1979 r.¹¹

Dodatkowym aspektem hiszpańskich negocjacji była konieczność uregulowania relacji z państwami EFTA. W czerwcu 1979 r. podpisano porozumienie, które miało obowiązywać od 1 lipca 1980 r. Porozumienie dotyczyło handlu artykułami przemy-

⁸ Dokładnie cztery miesiące wcześniej – 28 marca 1977 r. – podobny wniosek wystosował premier Portugalii – Mário Soares. Wiązało się to z demokratyzacją kraju po upadku rządów Marcelo Caetano w wyniku rewolucji goździków.

⁹ Ch. Powell, *España en Europa: de 1945 a nuestros días*, w: F. Portero (red.), *La política exterior de España en el siglo XX*, Madrid 2003, s. 90–93; R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 54–55, 61–64.

¹⁰ Procedura akcesyjna miała przebiegać na podstawie artykułu 98 Traktatu o EWWiS, artykułu 237 Traktatu o EWG i artykułu 205 Traktatu o Euratomie.

¹¹ R. Bassols, *España en Europa...*, op. cit., s. 209–218; R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 77–84.

słowymi, niektórymi produktami rybołówstwa oraz rolnymi przetworzonymi. Przykładowo, państwa EFTA obniżyły swoje cła na większość towarów przemysłowych jednorazowo o 60% (wyjątkiem była Portugalia, która obniżyła je tylko o 30–40%). Hiszpania natomiast obniżyła cła na większość towarów przemysłowych o 25% i tylko na niektóre o 60%. Poza tym zawarto porozumienia dwustronne z Austrią, Norwegią, Portugalią, Szwecją i Szwajcarią w sprawie artykułów rolnych.

Negocjacje na linii Hiszpania–WE postępowały dość wolno ze względu na kilka czynników. Po pierwsze, w czerwcu 1979 r. miało dojść do pierwszych bezpośrednich wyborów do Parlamentu Europejskiego i to angażowało uwagę unijnych decydentów. Negocjacje spowolniło również wystąpienie prezydenta Francji – Valéry’ego Giscarda D’Estaing, w którym uzależnił on przystąpienie Hiszpanii do WE od przeprowadzonej z sukcesem reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Sytuację dodatkowo skomplikowała próba zamachu stanu w lutym 1981 r. przez podpułkownika Guardia Civil Antonio Tejero, dokonana podczas uroczystości zaprzysiężenia Calvo-Sotelo na stanowisku premiera. Po nieudanym zamachu zreformowano instytucje zajmujące się relacjami z WE. Dawne Ministerstwo ds. Stosunków ze Wspólnotami włączono do MSZ pod nazwą: Sekretariat Stanu ds. Stosunków z WE. Na czele tej komórki stanął Raimundo Bassols.

Sygnalem do przyspieszenia negocjacji była deklaracja wydana przez Parlament Europejski w marcu 1981 r. Miała ona jednak charakter czysto symboliczny. Dopiero prawdziwy impuls do przyspieszenia negocjacji dał Lorenzo Natali – wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej – podczas swojej wizyty w Hiszpanii w czerwcu 1981 r., podając rok 1984 jako realną datę hiszpańskiej akcesji do WE¹².

Zadowalające tempo negocjacji trwało do połowy 1982 r. Wtedy to po raz kolejny prezydent Francji (tym razem był to François Mitterrand) uzależnił rozszerzenie WE od rozwiązania wewnętrznych problemów Wspólnot. Co więcej, wybory w Hiszpanii wygrała Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza (PSOE), co budziło pewne obawy WE. W wyniku wyborów Felipe González został premierem, Fernando Morán – ministrem spraw zagranicznych, Manuel Marín – sekretarzem stanu ds. stosunków ze Wspólnotami Europejskimi, a Carlos Westendorp – przewodniczącym komisji negocjacyjnej.

Nadzieje na przyspieszenie negocjacji dało spotkanie Rady Europejskiej w Stuttgarcie w 1983 r., podczas którego nie tylko pojawiła się po raz pierwszy realna data przyjęcia Hiszpanii do WE (1 stycznia 1986 r.), ale również Niemcy zgodziły się na podwyższenie własnego wkładu do budżetu WE w celu sfinansowania reformy WPR oraz przyjęcia do Wspólnot dwóch państw Południa. Wreszcie Irlandia, która objęła przewodnictwo WE w drugiej połowie 1984 r., umieściła rozszerzenie WE wśród swoich priorytetów. Przełom w negocjacjach co do limitów produkcyjnych nastąpił na szczycie w Dublinie w grudniu 1984 r. Ponadto podczas tego szczytu premier Grecji – Andreas Papandreu – zażądał dla swojego państwa dodatkowych korzyści w zamian za zgodę na przyjęcie do Wspólnot Hiszpanii i Portugalii.

¹² R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 71–72, 85–96.

Po kilkumiesięcznym maratonie negocjacyjnym pod koniec marca 1985 r. udało się zamknąć wszystkie rozdziały negocjacyjne. Po wydaniu pozytywnej opinii przez Komisję Europejską oraz pozytywnej decyzji przez Radę WE do uroczystego podpisania Traktatu Akcesyjnego¹³ doszło w Madrycie 12 czerwca 1985 r.¹⁴ Hiszpania stała się pełnoprawnym członkiem Wspólnot 1 stycznia 1986 r.

Warunki przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot Europejskich

Udział w instytucjach wspólnotowych	<ul style="list-style-type: none"> • 60 przedstawicieli w Parlamencie Europejskim (na 518 mandatów); • 2 z 13 przedstawicieli w Komisji Europejskiej; • 1 z 13 sędziów Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich; • 8 z 54 głosów ważonych w Radzie Ministrów; • w sumie: waga Hiszpanii w instytucjach wspólnotowych wyniosła około 11%, podczas gdy jej PKB stanowiło 6,5% PKB Wspólnot, a ludność – 12%.
Swobodny przepływ towarów	<ul style="list-style-type: none"> • 7-letni okres przejściowy na całkowitą eliminację cel; • 2-letni okres przejściowy na zniesienie kontyngentów ilościowych w odniesieniu do takich towarów jak: samochody, telewizory kolorowe, wyroby włókiennicze, produkty chemiczne, broń; • 3-letni okres przejściowy, w którym państwa członkowskie WE mogły utrzymywać ograniczenia ilościowe na hiszpański złom oraz odlewy żelaza i stali (do 1990 r. Hiszpania musiała znieść subwencje na te towary); • 6-letni okres przejściowy na dostosowanie monopolii państw w zakresie produktów tytoniowych i naftowych do prawa wspólnotowego; • 3-letni okres przejściowy na restrukturyzację przemysłu hutniczego.
Swobodny przepływ osób, usług i kapitału	<ul style="list-style-type: none"> • 7-letni okres przejściowy na swobodny przepływ osób (wyjątkiem był Luksemburg, gdzie okres ten wynosił 10 lat); • 3-letni okres przejściowy dla pracowników najemnych i samozatrudniających się w zakresie przepisów zabezpieczenia społecznego (w tym czasie miały obowiązywać przepisy umów bilateralnych); • 5-letni okres przejściowy na zakup nieruchomości w państwach WE przez hiszpańskich rezydentów; • 3-letni okres przejściowy na liberalizację hiszpańskich inwestycji bezpośrednich w państwach WE; • 7-letni okres przejściowy na swobodne otwieranie w Hiszpanii banków i towarzystw ubezpieczeniowych przez podmioty z państw WE; • roczny okres przejściowy na dostosowanie do przepisów wspólnotowych w sektorze transportu (m.in. obowiązkowe zainstalowanie tachografu w niektórych pojazdach).

¹³ Na dokumenty akcesyjne złożyły się: Traktat o przystąpieniu Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej i Akt dotyczący warunków przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii oraz zmian traktatów, a także 36 załączników, 25 protokołów oraz liczne deklaracje.

¹⁴ R. Tamames, *La larga marcha...*, op. cit., s. 97–106; A. Wójcik, *Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich*, „Biuletyn Analiz UKiE” 2001, nr 7.

Rolnictwo	<ul style="list-style-type: none"> • 10-letni okres przejściowy na dostęp dla hiszpańskich produktów rolnych do wspólnego rynku (w praktyce, z wyjątkiem kilkunastu produktów najbardziej „wrażliwych”, wszelkie ograniczenia zniesiono do 1993 r.); • Uzupełniający Mechanizm Interwencyjny (<i>Mecanismo Complementario de Intervención</i> – MCI) stworzono w celu nadzorowania liberalizacji wymiany w sektorze warzyw i owoców, gdzie okres przejściowy trwał 10 lat; • 10-letni okres przejściowy dla WE na dostęp do hiszpańskiego rynku produktów rolnych; dla pewnej grupy towarów, np. wołowiny – okres przejściowy był 7-letni (w praktyce Hiszpania zniosła ograniczenia na większość towarów już w 1993 r.; hiszpańskie kwoty importowe na produkty mleczne i mięso zostały zniesione w 1990 r.); • 7-letni okres przejściowy na import i dostosowanie cenowe oliwy z oliwek; w zakresie wina stołowego wyznaczono limit produkcyjny w wysokości 27,5 mln hektolitrów; • Wspólna Polityka Rolna nie objęła pierwotnie Ceuty i Melilli oraz Wysp Kanaryjskich, jednak w 1991 r. podjęto decyzję o objęciu tych ostatnich WPR.
Rybołówstwo	<ul style="list-style-type: none"> • 10-letni okres przejściowy na całkowite dostosowanie Hiszpanii do Wspólnej Polityki Rybołówstwa (w 1995 r. okres ten przedłużono do 2002 r.); • 7-letni okres przejściowy na niektóre wyroby rybołówstwa; • W okresie przejściowym 300 hiszpańskich kutrów zyskało prawo do połowów na wodach wspólnotowych (z zastrzeżeniem, że tylko połowa z nich mogła łowić jednocześnie).
Polityka Handlowa WE	<ul style="list-style-type: none"> • 7-letni okres przejściowy na liberalizację handlu z państwami trzecimi zgodnie z polityką wspólnotową (w stosunku do pewnych wrażliwych towarów okres ten przedłużono); • Hiszpania stała się stroną specyficznych porozumień zawartych przez Wspólnotę Europejską z EFTA oraz państwami Magrebu (Maroko, Algieria, Tunezja), Maszreku (Egipt, Syria, Liban i Jordania) i AKP (Azji, Karaibów i Pacyfiku); • Wspólna Polityka Handlowa nie objęła pierwotnie Ceuty i Melilli oraz Wysp Kanaryjskich, jednak w 1991 r. podjęto decyzję o objęciu tych ostatnich WPH.
Finanse i budżet	<ul style="list-style-type: none"> • Hiszpania zobowiązała się do odprowadzania do budżetu WE wpływów z podatku VAT (podatek od wartości dodanej); • Hiszpania zobowiązała się do odprowadzania do budżetu WE opłat od importowanych produktów rolnych z wyjątkiem opłat wyrównawczych na owoce i warzywa (do końca 1989 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Tovias, *España en la Comunidad Europea*, w: R. Gillespie, F. Rodrigo, J. Story (red.), *Las relaciones exteriores de la España democrática*, Madrid 1995, s. 129–150; A. Wójcik, *Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich*, op. cit., s. 149–156.

2. Europeizacja Hiszpanii

Europeizacja Hiszpanii w ostatnich trzech dekadach XX wieku miała kilka aspektów. Jednym z nich, prawdopodobnie najważniejszym, było przystąpienie tego państwa do Wspólnot Europejskich. Nie należy jednak ignorować innych czynników, które przyczyniły się do europeizacji Hiszpanii, takich jak: demokratyzacja państwa i związana z nią liberalizacja relacji zewnętrznych, zmiana sytuacji międzynarodowej w Europie po 1989 r., czy przystąpienie do NATO. Europeizację Hiszpanii należy więc traktować jako część procesu westernizacji oraz mundializacji polityki zagranicznej tego państwa¹⁵.

Pewne „otwarcie się” Hiszpanii na świat, jeszcze za rządów Franco poskutkowało członkostwem w kilku strukturach międzynarodowych (ONZ, MFW, MBOiR, OEEC, KBWE). Jednak dopiero przeprowadzenie demokratycznych reform dało Hiszpanii prawo do ubiegania się o członkostwo w Radzie Europy (1977 r.), NATO (1982 r.) czy WE (1986 r.). Europeizacja Hiszpanii była więc logiczną konsekwencją demokratyzacji państwa i oznaczała definitywny koniec izolacji międzynarodowej. W wyniku europeizacji polityka zagraniczna Hiszpanii zyskała „europejski wymiar”¹⁶. Dzięki niemu w latach 90. ubiegłego stulecia państwo to było w stanie odegrać ważną rolę na arenie międzynarodowej, pomimo swojego peryferyjnego położenia czy dochodu *per capita* niższego od średniej unijnej¹⁷. Największe sukcesy zanotowała Hiszpania w kształtowaniu relacji Unii Europejskiej z Meksykiem i Kubą oraz państwami basenu Morza Śródziemnego poprzez zainicjowanie Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego.

2.1. Aspekt gospodarczy

W wymiarze gospodarczym europeizacja Hiszpanii oznaczała osiągnięcie wyższego poziomu rozwoju. W chwili przystąpienia do WE dochód narodowy tego państwa wynosił 71% średniej wspólnotowej, by po 20 latach osiągnąć średnią UE, składającą się już z 25 państw. Było to jednak w pewnej mierze wynikiem tzw. efektu statystycznego, gdyż wszystkie państwa, które przystąpiły do UE w 2004 r. miały dochód narodowy stosunkowo niski i średnia unijna się obniżyła¹⁸. W tym samym okresie

¹⁵ Na temat nurtu europejskiego w hiszpańskiej myśli politycznej, zob.: S. Petschen, *El pensamiento de los europeístas españoles*, „Política Exterior” 2007, nr 118, s. 167–197; J. Gołębiowski, *Od izolacji do integracji: Europa w hiszpańskiej myśli politycznej 1945–1995*, Lublin 2007.

¹⁶ Na temat hiszpańskiej wizji Europy w 2004 i 2007 r., zob.: B. Wojna, *Polityka Hiszpanii w Unii Europejskiej*, „Biuletyn PISM” 2004, t. 239, nr 51; idem, *Przyjaciele Traktatu Konstytucyjnego – wnioski ze spotkania w Madrycie*, „Biuletyn PISM” 2007, t. 420, nr 6.

¹⁷ A. Moreno Juste, *Del „problema de España” a „la España europeizada”: excepcionalidad y normalización en la posición de España en Europa*, w: J.C. Pereira (red.), *La política exterior de España (1800–2003)*, Barcelona 2003, s. 314–315.

¹⁸ Na temat pozycji Hiszpanii w Unii Europejskiej w 2004 r., zob.: A. Navarro González, *La posición de España ante la Unión Europea*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2004, nr 12, s. 509–518.

Hiszpania uzyskała znaczącą pozycję na globalnym rynku zagranicznych inwestycji bezpośrednich, podczas gdy wcześniej była jedynie ich adresatem. Hiszpania stała się również atrakcyjną metą dla imigrantów. W dwadzieścia lat po akcesji do UE mieszkało tam 3,5 mln zarejestrowanych cudzoziemców¹⁹. Jeszcze w 2007 r. Hiszpania była ósmą gospodarką świata oraz jedną z gospodarek najbardziej otwartych i dynamicznie się rozwijających²⁰.

Warto przeanalizować ewolucję najważniejszych wskaźników gospodarczych Hiszpanii w latach 1986–2006. Dochód narodowy *per capita* w tym okresie zwiększył się prawie trzykrotnie (z niemal 8 tys. euro do prawie 24 tys. euro). Produkt krajowy brutto wzrósł natomiast niemal pięciokrotnie (z niewiele ponad 200 mld euro do niemal biliona), a wskaźnik inflacji obniżył się ponad trzykrotnie (z 9,3% do 2,7%), co umożliwiło Hiszpanii przystąpienie w 1999 r. do Unii Gospodarczej i Walutowej. Jeśli chodzi o bezrobocie, to również zanotowano znaczne jego zmniejszenie w latach 1986–2006 (z 17,7% do 8,1%), jednak stała tendencja spadkowa uwidoczniła się dopiero po 1994 r.²¹ Znacznie poprawiły się również w tym okresie inne wskaźniki należące do tzw. kryteriów konwergencji UGiW: stopa procentowa (z 12,2% do 3,1%), deficyt budżetowy (z 6,2% do 1,4% PKB) oraz dług publiczny (z 42,3% do 37% PKB)²².

Członkostwo Hiszpanii w Unii Europejskiej przyczyniło się do pogłębienia otwarcia Hiszpanii na handel zagraniczny, zapoczątkowanego Planem Stabilizacyjnym z 1959 r. i Umową Preferencyjną z WE z 1970 r. W latach 1966–2006 procentowy udział eksportu i importu w hiszpańskim PKB zwiększył się sześciokrotnie. W kilka lat po akcesji do UE rozpoczął się na wielką skalę proces internacjonalizacji hiszpańskich przedsiębiorstw. Wartość hiszpańskich zagranicznych inwestycji bezpośrednich wzrosła w latach 1990–2006 dwudziestokrotnie (z 2 mld euro do 40 mld euro)²³. Już w 1997 r. wartość tych inwestycji, z których większość była kierowana do Ameryki Łacińskiej, przekroczyła wartość zagranicznych inwestycji w Hiszpanii. Dużą rolę w modernizacji Hiszpanii odegrały fundusze unijne. Przez dwie pierwsze dekady członkostwa państwo to wpłaciło do budżetu Unii 117 mld euro, a otrzymało 211 mld euro, co oznacza, że nadwyżka wyniosła 94 mld euro²⁴. Fundusze unijne stanowiły każdego roku średnio 0,8% hiszpańskiego PKB, a w przeliczeniu na jednego

¹⁹ Na temat roli Hiszpanii w kształtowaniu europejskiej polityki migracyjnej, zob.: *España en la construcción de una política europea de inmigración*, I seminario Inmigración y Europa, Barcelona 2005.

²⁰ S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización de España (1986–2006)*, „Política Exterior” 2007, nr 117, s. 153.

²¹ W latach 1990–1991 bezrobocie spadło do 13%, by w 1994 r. wynieść aż 20%. Potem, do 2006 r. utrzymywała się już tendencja spadkowa.

²² S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización...*, op. cit., s. 154–156.

²³ Punkt kulminacyjny miał miejsce w 2000 r., kiedy to wartość hiszpańskich inwestycji zagranicznych wyniosła prawie 60 mld euro, czyli prawie 10% PKB.

²⁴ Na temat przepływów finansowych na linii Hiszpania–Unia Europejska podczas piętnastu pierwszych lat członkostwa, zob.: *Relaciones financieras entre España y la Unión Europea*, Madrid 2001.

mieszkańca osiągnęły wartość 260 euro rocznie. Dzięki tym funduszom zrealizowano wiele projektów infrastrukturalnych, zwłaszcza w regionach mniej zamożnych, co przyczyniło się do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych między różnymi częściami Hiszpanii.

Mimo tych sukcesów gospodarka Hiszpanii wymagała jeszcze wielu reform. Należało zwiększyć wskaźnik wzrostu produkcji oraz zmniejszyć deficyt bilansu obrotów bieżących (ponad 8,5% PKB w 2007 r.), m.in. poprzez obniżenie inflacji, zwiększenie oszczędności, zreformowanie rynku pracy, zwiększenie konkurencyjności eksportu i dywersyfikację źródeł energii²⁵. Kolejnym czynnikiem działającym na niekorzyść hiszpańskiej gospodarki było zacofanie technologiczne i niski poziom innowacyjności. Hiszpania bardzo niewielkie fundusze, w porównaniu do innych państw unijnych, przeznaczala na badania i rozwój. W 1986 r. wskaźnik ten wyniósł 0,57% PKB (przy średniej unijnej 1,86% PKB), a w 2006 – 1,07% PKB (przy średniej unijnej 1,95% PKB). Warto podkreślić, że kilka państw spoza Unii notowało jeszcze wyższe wskaźniki: USA – 2,6% PKB, Korea Południowa – 2,9% PKB, a Japonia – 3,1% PKB.

Nikły procent hiszpańskiego eksportu stanowiły towary najwyższej generacji (6%). Hiszpania miała też jeden z najniższych w UE wskaźników zarejestrowanych patentów (20% średniej unijnej)²⁶. W obliczu takich problemów zastał Hiszpanię świa-

²⁵ Pewnym impulsem w tym zakresie było przyjęcie przez Parlament Europejski i Radę w 2001 r. dyrektywy (2001/77/WE) w sprawie wspierania produkcji na rynku wewnętrznym energii elektrycznej wytwarzanej ze źródeł odnawialnych oraz dyrektywy w 2003 r. (2003/30/WE) w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych. Na temat europeizacji hiszpańskiej polityki energetycznej, zob.: I. Solorio, *La europeización de la política energética en España: ¿qué sendero para las renovables?*, „Revista Española de Ciencia Política” 2011, nr 26, s. 105–123. Na temat europeizacji innych aspektów polityk wewnętrznych Hiszpanii, zob.: J.V. González García, *La transposición de la directiva de servicios: Aspectos normativos y organizativos en el Derecho español*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2009, nr 32, s. 469–506; F.J. Garcimartín Alférez, *La europeización del Derecho Privado y el Derecho de OPAs*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2004, nr 11, s. 343–391; C.F. Fernández Beistegui, *La adaptación del derecho español a la política comunitaria en materia de seguridad marítima y prevención de la contaminación*, „Revista Española de Derecho Internacional” 1997, t. 49, nr 2, s. 356–358; J.F. García de Pablos, *Consecuencias de la sentencia del TJUE sobre el canon digital en España*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2011, nr 38, s. 229–246; R. Alonso García, *La recepción del proceso de construcción europea según el informe del Consejo de Estado sobre la reforma constitucional española*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2006, nr 19, s. 329–338; I. Gómez Fernández, *La Constitución Española „frente” al Tratado por el que se establece una Constitución para Europa: entre la necesidad y la conveniencia de una reforma constitucional*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2005, nr 14, s. 297–327; V. Ramírez González, A. Palomares Bautista, M.L. Márquez García, *Un método para distribuir los escaños del Parlamento Europeo entre los Estados miembros de la UE*, „Revista Española de Ciencia Política” 2006, nr 14, s. 71–85; C. Closa Montero, *España y el futuro institucional de la UE*, Fundación Alternativas, Documento de Trabajo 2008, nr 25; J.M. de Areilza Carvajal, M.-J. Garot, *España y la reforma constitucional europea*, w: J. García, G. González de Castejón (red.), *Perspectivas exteriores 2004: los intereses de España en el mundo*, Madrid 2004, s. 94–97; A. Navarro, E. Viguera, *España y las perspectivas financieras de la UE*, „Política Exterior” 2005, nr 106, s. 65–75.

²⁶ S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización...*, op. cit., s. 155–159.

towy kryzys w 2009 r., który przyczynił się do pogorszenia sytuacji ekonomicznej tego państwa i utrudnił reformy²⁷.

W 2010 r. hiszpański deficyt budżetowy wynosił już 11,4% PKB, produkt krajowy brutto zmniejszył się o 3,6%, a bezrobocie wzrosło do 20%. W takich okolicznościach rząd José Luisa Zapatero ogłosił w maju 2010 r. plan oszczędności budżetowych. Plan zakładał powrót do deficytu budżetowego na poziomie 3% PKB (maksymalna dopuszczalna wysokość w strefie euro²⁸) do 2013 r., m.in. poprzez obniżenie wydatków w sektorze publicznym, ograniczenie wydatków na politykę socjalną²⁹ oraz zmniejszenie wydatków na inwestycje i pomoc rozwojową³⁰. Plan oszczędnościowy, przyjęty o wiele za późno, nie uzdrowił sytuacji gospodarczej kraju. Należy pamiętać, że jeszcze w styczniu 2009 r. hiszpański program pobudzania gospodarki zakładał wzrost wydatków publicznych o 21 mln euro. Jesienią 2011 r. zorganizowano przedterminowe wybory, w których zwyciężyła opozycyjna partia PP (*Partido Popular*) z Mariano Rajoyem na czele. To jemu przypadło w udziale wprowadzenie w życie pakietów oszczędnościowych i zreformowanie hiszpańskiej gospodarki. Nie będzie to jednak łatwe ze względu na wysokie bezrobocie (prognoza OECD na 2012 r. to 23%) i niski wzrost PKB (prognoza MFW na 2012 r. to 1,1%).

2.2. Aspekt polityczno-społeczny

Europeizacja Hiszpanii przyniosła też wiele zmian w zakresie społeczno-politycznym. Po pierwsze, należy wymienić decentralizację państwa zapoczątkowaną w konstytucji z 1978 r. Obecnie Hiszpania jest państwem zdecentralizowanym³¹, w którym wydatki na poziomie centralnym stanowią niewielki procent wszystkich wydatków publicznych.

²⁷ Na temat kryzysu, zob.: A. Estoa Pérez, *Ayudas de Estado y crisis actual: Orientaciones de la Comisión y ayudas al sector financiero español*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2010, nr 34, s. 265–300.

²⁸ Na temat funkcjonowania pesety w Europejskim Systemie Walutowym oraz doświadczeń Hiszpanii wynikających z jej członkostwa w Unii Gospodarczej i Walutowej, zob.: J. Aixalá, *La peseta en el sistema monetario europeo*, w: A. Carreras i in., *España de la UE. Balance de un Decenio: X Jornadas de Alicante sobre Economía Española*, Madrid 1996, s. 203–220; J. Almunia, *España en la Unión Económica y Monetaria: la estabilidad presupuestaria*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2005, nr 14, s. 163–175.

²⁹ Na temat europeizacji hiszpańskiej polityki ubezpieczeń społecznych, zob.: J.L. Sánchez Carrión, *Los convenios bilaterales de Seguridad Social suscritos por España y su conexión con el Derecho comunitario*, „Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales” 2003, nr 47, s. 17–48.

³⁰ B. Wojna, *Plan oszczędności budżetowych w Hiszpanii*, „Biuletyn PISM” 2010, t. 683, nr 75.

³¹ Na temat udziału Parlamentu Katalonii w implementacji zasady subsydiarności, zob.: M. Palomares Amat, *La participación del Parlamento de Cataluña en la aplicación y el control del principio de subsidiariedad*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2011, nr 38, s. 19–58. Na temat wpływu postanowień Traktatu Lizbońskiego na hiszpańskie regiony, zob.: J. Martín y Pérez de Nanclares, *Comunidades Autónomas y Unión Europea tras la entrada en vigor del Tratado de Lisboa. Sobre los riesgos de una reforma del Estado Autonomo sin reforma de la Constitución*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2010, nr 33, s. 45–90.

W 2006 r. na poziomie centralnym wydawano 51,4% pieniędzy publicznych (w tym ponad 30% stanowiły ubezpieczenia społeczne). Dla porównania, w 1979 r. wskaźnik ten wynosił aż 91%. Procesowi decentralizacji towarzyszyła również prywatyzacja i modernizacja państwa. O skali prywatyzacji niech świadczy fakt, że w latach 1982–2006 działalność przedsiębiorcza sektora publicznego zmniejszyła się siedmiokrotnie (wartość aktywów z 6,8% PKB w 1982 r. zmalała do niemal 1% PKB w 2006 r.). Modernizacja administracji publicznej polegała natomiast na świadczeniu usług w sposób bardziej przejrzysty i skuteczny dzięki implementacji takich dokumentów, jak: Ustawa o urzędach państwowych, Kodeks dobrego rządzenia, Ustawa o administracji elektronicznej, Podstawowy statut urzędnika państwowego.

Po drugie, przejawem europeizacji w dziedzinie polityczno-społecznej był znaczący wzrost udziału kobiet w życiu publicznym. W latach 1986–2006 liczba kobiet w Kongresie Deputowanych wzrosła niemal sześciokrotnie (z 6,26% do 36%). Natomiast w Senacie i Parlamencie Europejskim wzrost ten był czterokrotny (odpowiednio: z 5,5% do 23,5% i 8,5% do 33,3%). Hiszpania pod względem udziału kobiet w życiu politycznym zajęła w 2006 r. siódme miejsce na świecie, wyprzedzając takie państwa, jak Francja czy Niemcy³².

Po trzecie, europeizacja i demokratyzacja państwa wpłynęły na system wartości społeczeństwa hiszpańskiego³³. Takie wartości, jak pokój, demokracja, pomyślność – zawarte w konstytucji z 1978 r. – przełożyły się na społeczne poparcie dla procesu demokratycznego oraz integracji europejskiej. Przeważająca część Hiszpanów uważa demokrację za najlepszy ustrój dla państwa (w 2006 r. – 84%), choć już tylko niewiele ponad połowa jest zadowolona z jego funkcjonowania (w 2006 r. – 63,5%). Trzy czwarte Hiszpanów popiera natomiast proces decentralizacji (w 2006 r. – 74,6%). Warto zaznaczyć, że w momencie przystępowania do Unii Europejskiej wskaźniki te były o wiele niższe: odpowiednio: 69%, 56% i 52%. Wraz z modernizacją państwa i zwiększeniem dobrobytu społecznego coraz więcej zwolenników zyskały takie wartości, jak: wolność słowa, porządek publiczny czy solidarność obywatelska. Być może dlatego spektakularnemu wzrostowi uległa w tym okresie wysokość prywatnych datków na organizacje pozarządowe (z 41 mln euro do 197 mln euro).

Wskaźnik poparcia społeczeństwa hiszpańskiego dla integracji europejskiej należy do najwyższych w Unii. Już w 1986 r. duża część Hiszpanów (prawie 63%) uważała akcesję za pozytywny krok (w 2006 r. grupa ta stanowiła 68%). Nieliczni Hiszpanie natomiast wówczas wierzyli, że członkostwo w WE/UE przyniesie państwu konkretne

³² Na temat europeizacji hiszpańskiej polityki równouprawnienia płci, zob.: E. Lombardo, *La europeización de la política española de la igualdad de género*, „Revista Española de Ciencia Política” 2003, nr 9, s. 65–82.

³³ Na temat problemów związanych z implementacją w Hiszpanii unijnych przepisów dotyczących praw podstawowych, zob.: C. Izquierdo Sans, *Conflictos entre la jurisdicción comunitaria y la jurisdicción constitucional española (en materia de derechos fundamentales)*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2010, nr 34, s. 193–233.

korzyści (9%). Jednak po dwudziestu latach takie pozytywne zmiany widziało już 69% z nich. Bardzo wysoki jest również wskaźnik tożsamości europejskiej Hiszpanów (65%) oraz wskaźnik zaufania do unijnych instytucji (od 52 do 62%). Instytucją, która cieszy się największym zaufaniem jest Parlament Europejski³⁴. Ważnym elementem konsolidującym proces integracji europejskiej Hiszpanii jest fakt, że partie polityczne osiągnęły konsensus w podstawowych sprawach, dotyczący tego sektora działalności państwa i przyjęły postawę proeuropejską³⁵. Zmiana partii rządzącej w 1996 r. (PSOE na PP) również nie wpłynęła znacząco na przyjęty wcześniej kierunek działań na forum Unii Europejskiej³⁶.

2.3. Polityka zagraniczna

Akcesja Hiszpanii do WE/UE oraz NATO wywarła również ogromny wpływ na jej politykę zagraniczną³⁷. Zmiany poszły w kierunku zwiększenia zaangażowania tego państwa na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w zakresie udziału w misjach międzynarodowych oraz pomocy dla państw rozwijających się (hiszpańska pomoc rozwojowa wzrosła w latach 1986–2006 z 200 mln euro – 0,08% PKB do 4,2 mld euro – 0,42% PKB). W latach 1986–2006 ponad 59 tys. hiszpańskich żołnierzy uczestniczyło w misjach ONZ, NATO i UE³⁸. W tym czasie dokonała się też gruntowna reforma hiszpańskiej armii: systemów dowodzenia i kontroli, wyposażenia czy procesów kształcenia³⁹.

W wymiarze politycznym zauważalne jest rozszerzenie spektrum kierunków zainteresowań Hiszpanii oraz zastosowanie nowatorskich instrumentów polityki zagranicznej. Tradycyjne kierunki hiszpańskiej polityki zagranicznej: region śródziemnomorski, Ameryka Łacińska⁴⁰ i Stany Zjednoczone zostały uzupełnione o nowe. Do regionów,

³⁴ S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización...*, op. cit., s. 160–163. Zob. też: J. Diez Medrano, *La opinión pública española y la integración europea (1986–2006)*, w: F. Morata, G. Mateo (red.), *España en Europa – Europa en España (1986–2006)*, Barcelona 2007, s. 205–236; P. Otero Felipe, *Integración europea y opinión pública en el sur de Europa: un análisis del eurooptimismo*, „Revista Española de Ciencia Política” 2008, nr 19, s. 137–167.

³⁵ Por. M. Kwiatkowska, *Stanowisko hiszpańskich partii politycznych wobec integracji europejskiej i rozszerzenia*, „Biuletyn PISM” 2002, nr 56.

³⁶ J.M. de Areilza Carvajal, *España y la evolución política de la Unión Europea*, w: *Perspectivas exteriores 2002: los intereses de España en el mundo*, Madrid 2002, s. 179.

³⁷ Por. B. Wojna, *Stanowisko Hiszpanii wobec Europejskiej Polityki Sąsiedztwa*, „Biuletyn PISM” 2004, t. 229, nr 41.

³⁸ Zob.: A. Sánchez Ortega, L.J. Ruiz Díaz, *La incorporación de la política exterior española a la Política Europea de Seguridad y Defensa*, w: D.J. Liñán Noguera, J. Roldán Barbero (red.), *El estatuto jurídico de las fuerzas armadas españolas en el exterior*, Madrid 2009, s. 195–232.

³⁹ S. Piedrafita, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización...*, op. cit., s. 164.

⁴⁰ Zob.: C. Angulo Barturen, *VI Cumbre UE – América Latina: una nueva oportunidad en una compleja etapa*, „Revista Española de Desarrollo y Cooperación” número extraordinario 2010, s. 43–50.

którym od niedawna Hiszpania poświęca uwagę, należy zaliczyć państwa AKP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku). Jej wkład w realizację postanowień z Lomé jest znaczący. Nowym kierunkiem zainteresowania Hiszpanii stała się również Europa Środkowa, chociaż inwestycje gospodarcze skupiły się głównie w Polsce⁴¹ i na Węgrzech. W ramach europeizacji instrumentów polityki zagranicznej obserwujemy swoistą „socjalizację” współpracy na rzecz rozwoju, która objawia się dużym zaangażowaniem organizacji pozarządowych⁴².

Wzrost zaangażowania Hiszpanii w stosunki z innymi państwami objawił się również w większej obecności hiszpańskich przedsiębiorstw za granicą, a także w zwiększeniu liczby ambasad i konsulatów oraz hiszpańskich funkcjonariuszy w organizacjach międzynarodowych (w tym piastujących najwyższe stanowiska). Imponująca liczba Hiszpanów pełniła wysokie funkcje w Unii Europejskiej, m.in.: José María Gil Robles (przewodniczący Parlamentu Europejskiego), Javier Solana (sekretarz generalny Rady UE i Wysoki Przedstawiciel ds. WPZiB), Miguel Ángel Moratinos (specjalny wysłannik UE ds. Bliskiego Wschodu), Carlos Westendorp (specjalny wysłannik UE w Bośni i Hercegowinie), José Eugenio Domingo Solans (członek Rady Wykonawczej Europejskiego Banku Centralnego), Gil Carlos Rodríguez Iglesias (prezes Trybunału Sprawiedliwości UE)⁴³. Hiszpania otworzyła się również na świat w sferze kultury. W ostatnich dwudziestu latach otwarto ponad 60 nowych siedzib Instytutu Cervantesa. Hiszpański jest językiem ojczystym dla 350 mln osób (o 100 mln więcej niż jeszcze w 1986 r.)⁴⁴. Co więcej, dla co dziesiątego użytkownika internetu jest to język podstawowy. Kultura i język hiszpański cieszą się również ogromnym powodzeniem wśród obcokrajowców, o czym niezbiecie świadczy fakt, że Hiszpania przyjmuje co roku największą wśród państw Unii liczbę studentów w ramach programu Erasmus⁴⁵.

⁴¹ Na temat polsko-hiszpańskich relacji w Unii Europejskiej, zob.: B. Wojna, *Stosunki polsko-hiszpańskie w Unii Europejskiej*, „Biuletyn PISM” 2005, t. 263, nr 18.

⁴² J.C. Jiménez Redondo, *De Suárez a Rodríguez Zapatero: la política exterior de la España democrática*, Madrid 2006, s. 121–124.

⁴³ J.M. de Areilza Carvajal, *España y la evolución...*, op. cit., s. 180.

⁴⁴ Por. R. Bermejo García, L. San Martín Sánchez de Muniáin, *Las lenguas de trabajo de las Comunidades Europeas: ¿el español en peligro?*, „Revista Española de Derecho Internacional” 2001, t. 53, nr 1, s. 711–716.

⁴⁵ S. Piedrafitá, F. Steinberg, J.I. Torreblanca, *La europeización...*, op. cit., s. 164–165. Na temat ekonomicznych i politycznych skutków przystąpienia Hiszpanii do WE, zob. też: A. Toviás, *España en la Comunidad Europea*, w: R. Gillespie, F. Rodrigo, J. Story (red.), *Las relaciones exteriores de la España democrática*, Madrid 1995, s. 135–150; Ch. Powell, *España en Europa: de 1945...*, op. cit., 106–119; J. Roy, A. Kanner, *España y Portugal en la Unión Europea*, México 2001, s. 27–46; J. Roldán Barbero, *Las relaciones exteriores de España*, Madrid 2001, s. 99–106; V. Pou, *España – Comunidad Europea: después de la adhesión*, Barcelona 1990, s. 413–422; J. Colino, *El impacto de la integración sobre la agricultura española*, w: A. Carreras et al., *España de la UE. Balance de un Decenio: X Jornadas de Alicante sobre Economía Española*, Madrid 1996, s. 55–76; J.A. Alonso, V. Donoso, *El consumo en España tras la adhesión a la CEE*, „Estudios sobre consumo” 1986, nr 7, s. 12–34; C. Martín, *España en la nueva Europa*, Madrid 1997;

3. Prezydencje Hiszpanii w Radzie Unii Europejskiej

3.1. Pierwsza prezydencja (1 stycznia – 30 czerwca 1989 r.)

Hiszpania po raz pierwszy objęła prezydencję we Wspólnotach Europejskich w pierwszej połowie 1989 r.⁴⁶, czyli zaledwie trzy lata po akcesji, nie mając dużego doświadczenia w sprawach wspólnotowych⁴⁷. W czasie prezydencji przyświecały Hiszpanii dwa cele: zademonstrować swoją skuteczność w pogłębianiu procesu integracji europejskiej oraz przezwyciężyć ostatecznie tzw. syndrom izolacji, wynikający z przesłanek historycznych. Dążenia hiszpańskiej prezydencji symptomatycznie przedstawił ówczesny minister spraw zagranicznych Francisco Fernández Ordóñez w Parlamencie Europejskim: „Priorytet hiszpańskiej prezydencji nazywa się Europa”⁴⁸. Za przygotowanie prezydencji odpowiedzialne były dwie instytucje. Pierwsza z nich to Urząd Sekretarza Stanu ds. Wspólnot Europejskich z siedzibą w Madrycie, na którego czele stał Pedro Solbes. Druga to Stałe Przedstawicielstwo Hiszpanii przy Wspólnotach Europejskich z siedzibą w Brukseli, na którego czele stał Carlos Westendorp⁴⁹.

W czasie prezydencji miały miejsce dwa ważne dla Wspólnot wydarzenia: zmiana dużej części składu Komisji Europejskiej (choć jej przewodniczący – Jacques Delors oraz komisarze z Hiszpanii, Manuel Marín i Abel Matutes – pozostali na swoich stanowiskach) oraz wybory do Parlamentu Europejskiego w czerwcu 1989 r. Wydarzenia te ograniczyły skuteczność hiszpańskiej prezydencji: pierwsze – ze względu na konieczność swoistej „aklimatyzacji zawodowej” nowo wybranych komisarzy, drugie – poprzez zmniejszenie efektywności Rady Ministrów w miesiącach poprzedzających wybory⁵⁰.

Podczas prezydencji najwięcej uwagi poświęcono następującym zagadnieniom:

– Spójność: istniała obawa, że wprowadzenie wspólnego rynku pogłębi istniejące w państwach członkowskich WE różnice na poziomie społeczno-ekonomicznym.

– Przestrzeń społeczna: Manuel Marín, komisarz ds. społecznych, zatrudnienia i edukacji, przygotował projekt Karty Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników. Europejska Konfederacja Związków Zawodowych uznała jednak ten projekt za niewystarczający w perspektywie mogących się pogłębić (w kontekście planowanego rynku

F.J. Quel López, *La actitud de España en el marco de la coordinación de la política exterior comunitaria: el reconocimiento de los nuevos Estados surgidos de la antigua URSS y de la República Socialista Federativa de Yugoslavia*, „Revista Española de Derecho Internacional” 1992, t. 44, nr 2, s. 704–707.

⁴⁶ Prezydencję Hiszpanii poprzedziła prezydencja Grecji (1 lipca – 31 grudnia 1988 r.), a po niej nastąpiła prezydencja Francji (1 stycznia – 30 czerwca 1989 r.).

⁴⁷ P. Solbes Mira, *La Presidencia española de las Comunidades Europeas*, Madrid 1988, s. 15.

⁴⁸ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas del Consejo de la Unión Europea*, w: F. Morata, G. Mateo (red.), *España en Europa – Europa en España (1986–2006)*, Barcelona 2007, s. 102–103.

⁴⁹ V. Pou, *España – Comunidad Europea...*, op. cit., s. 274.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 270–271.

wewnętrznego) różnic między „bogatymi” i „biednymi”. Ostatecznie dokument ten podpisało na szczycie w Strasburgu w 1989 r. jedenaście państw (wszyscy członkowie WE z wyjątkiem Wielkiej Brytanii)⁵¹.

– Rolnictwo: szczególne znaczenie polityki rolnej wynikało z faktu przeznaczania na ten cel dwóch trzecich budżetu Wspólnot; Hiszpanii szczególnie zależało na przyspieszeniu dostosowania własnego rolnictwa do norm wspólnotowych oraz na przedstawieniu na forum WE zagadnień istotnych z punktu widzenia państw śródziemnomorskich. Na hiszpańską prezydencję przypadło również negocjowanie tzw. pakietu rolnego. W tym zakresie zależało jej na określeniu cen artykułów rolnych przed 31 kwietnia 1989 r. i ustaleniu listy towarów eksportowych, objętych refundacjami wywozowymi przed 31 marca 1989 r.

– Rynek wewnętrzny: zgodnie z ustaleniami Białej Księgi z 1985 r. miał on powstać do końca 1992 r. Liberalizacja przepływu towarów, osób, usług i kapitału miała nastąpić dzięki likwidacji trzech rodzajów barier: fizycznych, technicznych i fiskalnych. Hiszpanii szczególnie zależało m.in. na zniesieniu kontroli fitosanitarnych, wprowadzeniu swobody przepływu osób, inicjacji programów współpracy technologicznej i naukowej oraz na wprowadzeniu innych elementów wspólnego rynku z zakresu polityki spójności, polityki regionalnej i funduszy strukturalnych. W interesie Hiszpanii leżało także opóźnienie liberalizacji finansowej, swobodnego przepływu kapitału oraz liberalizacji usług⁵².

– Relacje zewnętrzne: szczególną wagą przywiązywała Hiszpania do promowania relacji WE z Ameryką Łacińską i obszarem śródziemnomorskim. Interesowała ją również sytuacja na Bliskim Wschodzie oraz relacje transatlantyckie. Te właśnie obszary współpracy były akcentowane podczas prezydencji. Nie odniosła jednak sukcesu hiszpańska propozycja utworzenia Funduszu Gwarancyjnego, mającego się przyczynić do rozwiązania problemu zadłużenia państw latynoamerykańskich. Hiszpania chciała też zwrócić uwagę państw członkowskich WE na konieczność wspierania procesu pokojowego w Ameryce Środkowej. Zorganizowała więc w marcu 1989 r. spotkanie z przedstawicielami państw regionu w San Pedro de Sula w Hondurasie.

– Unia Gospodarcza i Walutowa: jednym z osiągnięć hiszpańskiej prezydencji było przyjęcie w Madrycie (26–27 czerwca 1989 r.) tzw. raportu Delorsa, który zawierał pełną koncepcję UGiW, łącznie z metodami jej urzeczywistnienia.

Mimo braku spektakularnych sukcesów Hiszpania dzięki pierwszej prezydencji we Wspólnotach Europejskich odzyskała swój międzynarodowy prestiż. Zakończył się również proces rehabilitacji tego państwa w stosunkach międzynarodowych⁵³.

⁵¹ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 105.

⁵² V. Pou, *España – Comunidad Europea...*, op. cit., s. 275–279.

⁵³ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 105–106.

3.2. Druga prezydencja (1 lipca – 31 grudnia 1995 r.)

Druga prezydencja Hiszpanii w Radzie Unii Europejskiej przypadła na drugą połowę 1995 r.⁵⁴, bezpośrednio po prezydencji Francji i przed jej objęciem przez Włochy. Warunkowało ją kilka czynników. Po pierwsze, prezydencja ta rozpoczęła się niedługo po zażegnaniu kryzysu instytucjonalnego, związanego z rozszerzeniem UE z dniem 1 stycznia 1995 r. o trzy nowe państwa: Austrię, Finlandię i Szwecję. Walka o zasady głosowania i blokowania decyzji Rady UE, zakończona przyjęciem tzw. kompromisu z Joaniny pokazała, że Hiszpanii zależy nie tylko na zaufaniu unijnych partnerów, lecz i na odgrywaniu na forum Unii znaczącej roli. Podczas tej prezydencji Hiszpania o wiele bardziej demonstrowała swój interes narodowy niż miało to miejsce w 1989 r. Po drugie, niecałe dwa lata przed objęciem prezydencji przez Hiszpanię wszedł w życie Traktat z Maastricht, z którym wiązały się trudne negocjacje nad wprowadzeniem Unii Gospodarczej i Walutowej. Trzeci czynnik ma charakter wewnętrzny: Hiszpania objęła prezydencję, gdy jej własny rząd był osłabiony wskutek wyjścia na jaw licznych skandali korupcyjnych⁵⁵.

Wśród priorytetów hiszpańskiej prezydencji znajdujemy m.in. finalizację prac nad Białą Księgą w sprawie wzrostu, konkurencyjności i zatrudnienia; pogłębienie społecznego wymiaru działań Unii; osiągnięcie w krótkim czasie trzeciego etapu Unii Gospodarczej i Walutowej; przygotowanie konferencji międzyrządowej, mającej na celu rewizję Traktatu o Unii Europejskiej; pogłębienie relacji Unii z regionami priorytetowymi dla polityki zagranicznej Hiszpanii, czyli regionem Morza Śródziemnego i Ameryki Łacińskiej.

Większość osiągnięć tej prezydencji dotyczyło działań zewnętrznych Unii. Należy tu wymienić przede wszystkim zorganizowanie Konferencji Eurośroziemnomorskiej, na której zapoczątkowano tzw. proces barceloński – platformę współpracy UE z dwunastoma państwami Maghrebu⁵⁶, nakierowaną na budowę strefy pokoju i stabilizacji. Kolejnym osiągnięciem było przyjęcie na wniosek Hiszpanii komunikatu Komisji Europejskiej w sprawie głównych kierunków współpracy między Wspólnotą Europejską i Ameryką Łacińską w latach 1996–2000. Prezydencja hiszpańska doprowadziła również do podpisania Międzyregionalnego Ramowego Porozumienia (*Interregional Framework Agreement*) z Mercosur oraz dokumentów kluczowych dla relacji transatlantyckich Unii: Nowej Agendy Transatlantyckiej (*New Transatlantic Agenda*) i Wspólnego Planu Działania. Relacje na linii UE–USA miały odąd skupiać się wokół czterech płaszczyzn tematycznych, takich jak: promowanie pokoju, stabilności

⁵⁴ Odbyło się to zgodnie z nowym systemem rotacyjnym, przyjętym przez Radę Unii Europejskiej w styczniu 1995 r.

⁵⁵ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 102, 106–107.

⁵⁶ Państwa partnerskie procesu barcelońskiego to: Maroko, Algieria, Tunezja, Egipt, Izrael, Autonomia Palestyńska, Liban, Jordania, Syria, Turcja oraz Malta i Cypr (te dwa ostatnie państwa w 2004 r. stały się członkami Unii).

demokracji i rozwoju na świecie; wspólne reagowanie na globalne wyzwania; współpraca na rzecz rozwoju handlu światowego i powiązań ekonomicznych; rozwijanie kontaktów na płaszczyźnie społecznej, czyli budowanie tzw. mostów przez Atlantyk⁵⁷.

3.3. Trzecia prezydencja (1 stycznia – 30 czerwca 2002 r.)

Hiszpania po raz trzeci objęła prezydencję w Radzie Unii Europejskiej w pierwszej połowie 2002 r. Prezydencję tę determinowały następujące czynniki: (1) wprowadzenie 1 stycznia 2002 r. euro i wycofanie z obiegu m.in. tak „legendarnych” walut, jak: marka niemiecka, frank francuski, lira włoska, peseta; (2) konieczność stworzenia europejskich mechanizmów walki z terroryzmem po atakach z 11 września 2001 r.; (3) perspektywa największego w historii UE rozszerzenia; (4) Deklaracja z Laeken z grudnia 2001 r. i rozpoczęcie prac nad konstytucją dla Unii Europejskiej⁵⁸; (5) wzrastający eurosceptycyzm Hiszpanów; (6) zdystansowanie się nowego rządu Partii Ludowej od sojuszu francusko-niemieckiego na rzecz zacieśnienia relacji z Wielką Brytanią i Włochami, zwłaszcza w sprawach walki z terroryzmem, imigracji czy liberalizacji sektora energetycznego⁵⁹.

Hasło prezydencji brzmiało „Más Europa” („Więcej Europy”). Chodziło nie tylko o przybliżenie obywatelom UE idei integracji, ale również o zwiększenie roli Unii na arenie międzynarodowej⁶⁰. Cele prezydencji zostały zawarte w sześciu głównych priorytetach. Pierwszy z nich dotyczył walki z terroryzmem. Hiszpania położyła nacisk na tworzenie lub wzmocnienie instrumentów służących pełnej implementacji Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Europie, zgodnie z wyznacznikami szczytu z Tampere z 1999 r. Szczególny nacisk położyła na przyjęcie wspólnej definicji terroryzmu, tworzenie wspólnych zespołów dochodzeniowych, implementację Europejskiego nakazu aresztowania, rozwój *Eurojust* oraz zacieśnienie współpracy policyjnej i sądowej ze Stanami Zjednoczonymi⁶¹.

Drugi priorytet hiszpańskiej prezydencji dotyczył bezpiecznego i sprawnego wprowadzenia euro w dwunastu państwach członkowskich Unii Gospodarczej i Walutowej. Hiszpania zapowiedziała, że będzie wspierać nie tylko poprawność przeprowadzenia tej operacji pod względem logistycznym, ale również zrobi wszystko, by nowa waluta sprostała wyzwaniom międzynarodowego rynku ekonomicznego. Dlatego też wśród

⁵⁷ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 107–108.

⁵⁸ J. Fuentes, *La presidencia española de la UE y el futuro de Europa*, w: *Perspectivas exteriores 2002: los intereses de España en el mundo*, Madrid 2002, s. 197.

⁵⁹ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 108–109; A. Baer, *Prezydencja Hiszpanii w Radzie Unii Europejskiej 2010. Doświadczenia, wyzwania, priorytety*, w: Z. Czachóra, M.J. Tomaszuk (red.), *Przewodnictwo państwa w Radzie Unii Europejskiej – doświadczenia partnerów, doświadczenia dla Polski*, Poznań 2009, s. 108.

⁶⁰ D. Eggert, *W Europejskiej Unii*, „Polski Kalendarz Europejski” 2002, t. 61, nr 1, s. 13.

⁶¹ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 109.

celów prezydencji znalazła się polityka umacniania euro i działania nakierowane na uzyskanie przez nową walutę wysokiej pozycji w europejskiej przestrzeni gospodarczej⁶².

W ramach polityki makroekonomicznej Hiszpania dążyła również do realizacji tzw. Strategii Lizbońskiej, mającej na celu zwiększenie dynamiki gospodarek Unii Europejskiej i uzyskanie do roku 2010 przez UE pozycji najbardziej konkurencyjnej gospodarki świata. Elementami trzeciego priorytetu stały się więc takie hasła, jak: zrównoważony wzrost gospodarczy, dalsze reformy gospodarcze i społeczne, osiągnięcie pełnego zatrudnienia. Hiszpanii szczególnie zależało na rozbudowie trans-europejskich sieci komunikacyjnych, ustanowieniu wspólnej przestrzeni powietrznej, liberalizacji rynku telekomunikacyjnego, energetycznego i gazowniczego oraz rozwoju społeczeństwa informacyjnego⁶³.

Prezydencja Hiszpanii przypadła na finalną fazę negocjacji akcesyjnych dziesięciu państw, które miały przystąpić do UE 1 maja 2004 r.⁶⁴ Rozszerzenie stało się więc kolejnym – czwartym – priorytetem tej prezydencji, na czas której przewidziano negocjowanie najtrudniejszych obszarów: wspólnej polityki rolnej i polityki regionalnej. Dyskusję nad budżetem oraz finansowaniem rozszerzenia ostatecznie przesunięto na drugą połowę 2002 r., czyli prezydencję Danii. Było to podyktowane brakiem jednomyślności wśród członków UE i sprzeciwem płatników netto do budżetu Unii: Niemiec, Wielkiej Brytanii, Szwecji i Holandii⁶⁵. Co ciekawe, w Hiszpanii odnotowano najwyższe poparcie dla rozszerzenia UE wśród państw „piętnastki”⁶⁶. Według badań Eurobarometru z pierwszej połowy 2001 r. poparcie to wynosiło 55%, przy średniej unijnej wynoszącej 43%⁶⁷.

Piąty priorytet hiszpańskiej prezydencji dotyczył wzmocnienia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Tradycyjnie Hiszpania zwróciła uwagę Unii na dwa ważne z punktu widzenia własnej polityki zagranicznej regiony: Basen Morza Śródziemnego i Amerykę Łacińską. Zaproponowała utworzenie Banku ds. Rozwoju Eurośroziemnomorskiego, który miałby stanowić filię Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz wzmocnienie relacji z Mercosur. Zorganizowano Konferencję Eurośroziemnomorską w Walencji (22–23 kwietnia 2002 r.) oraz szczyt UE – Ameryka Łacińska w Madrycie (17–18 maja 2002 r.). Za istotne uznała również Hiszpania wzmocnienie relacji z USA oraz Rosją, zwłaszcza w zakresie walki z terroryzmem

⁶² M. Mizerska, W. Bendorf-Bundorf, *Wywiad z Juanem Pablo de Laiglesia González de Peredo – Ambasadorem Królestwa Hiszpanii w Polsce*, „Polski Kalendarz Europejski” 2002, t. 61, nr 1, s. 14.

⁶³ A. Wójcik, *Priorytety prezydencji hiszpańskiej w Unii Europejskiej*, „Biuletyn UKIE” 2001, nr 12, s. 4–5.

⁶⁴ Por. J.I. Torreblanca, *Principios, intereses, instituciones y preferencias: un análisis de la racionalidad de la ampliación de la Unión Europea*, „Revista Española de Ciencia Política” 2001, nr 4, s. 71–95; S. Royo, *Los retos de la ampliación de la UE para España*, w: J. García, G. González de Castejón (red.), *Perspectivas exteriores 2004: los intereses de España en el mundo*, Madrid 2004, s. 111–122.

⁶⁵ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 110–111.

⁶⁶ J. Fuentes, *La presidencia española...*, op. cit., s. 203.

⁶⁷ A. Wójcik, *Priorytety prezydencji...*, op. cit., s. 5.

i współpracy gospodarczej (szczyt UE–Rosja odbył się w Moskwie w maju 2002 r.). Co ciekawe, Hiszpania nie zapomniała również o kierunku azjatyckim, organizując w kwietniu 2002 r. na Lanzarote spotkanie ASEM (*Asia-Europe Meeting*)⁶⁸.

Ostatni – szósty – priorytet dotyczył pogłębienia debaty na temat przyszłości Unii Europejskiej w kontekście jej rozszerzenia o dziesięć nowych państw. Hiszpańska prezydencja zbiegła się w czasie z rozpoczęciem prac przez Konwent Europejski, powołany do życia na mocy Deklaracji z Laeken w grudniu 2001 r. Zadaniem Konwentu było opracowanie projektu konstytucji dla UE.

Podczas debaty nad reformą instytucjonalną UE Hiszpanie położyli szczególny nacisk na zmianę zasad prezydencji Rady UE. Główny zarzut pod adresem ówczesnego systemu dotyczył braku ciągłości prac postępujących po sobie prezydencji. W tym kontekście, zorganizowane przez Hiszpanię unijne szczyty w Barcelonie i Sewilli dały impuls do zmian. Wychodząc naprzeciw propozycji ówczesnego sekretarza generalnego Rady UE – Javiero Solany – szefowie państw i rządów uzgodnili odejście od semestralnego planowania działań Rady i przyjęli nowy system „podwójnego” planowania: strategicznego – wieloletniego i operacyjnego – rocznego, który miał zacząć obowiązywać od 2003 r. Natomiast w sprawie powołania dwóch nowych stanowisk: przewodniczącego Rady Europejskiej oraz ministra spraw zagranicznych Unii, nie udało się dojść do porozumienia podczas hiszpańskiej prezydencji ze względu na sprzeciw państw Beneluksu⁶⁹.

Interesująca była również hiszpańska wizja przyszłej Unii Europejskiej. Premier José María Aznar zakwestionował zarówno model federacji Gerharda Schrödera, jak i model federacji narodów Lionela Jospina, uznając że reprezentują one partykularne interesy państw ich twórców. Aznar opowiedział się za zredagowaniem karty parlamentów narodowych, która zdefiniowałaby ich podstawowe prawa i dała możliwość pełnego uczestniczenia w kształtowaniu nowej Unii⁷⁰. Ówczesną hiszpańską wizję przyszłej UE obrazowo przedstawił ambasador tego państwa w Polsce – Juan Pablo de Laiglesia González de Peredo: „interesuje nas bardziej samo sedno zagadnienia dotyczącego przyszłej Europy. Chcielibyśmy ją budować »od dołu do góry«, a nie na odwrót. »Dach«, którym będzie wspólna federacyjna lub konfederacyjna konstytucja postawimy, kiedy będziemy znali rozmiary »domu«. Zrobienie tego w odwrotnej kolejności grozi tym, że ten »konstytucyjny dach« zawiśnie w powietrzu. Dlatego, nie odrzucając żadnego stanowiska w sprawie przyszłości Europy, chcielibyśmy zaproponować dyskusję bardziej rzeczową, tzn. podnoszącą kwestię tego, co możemy jeszcze zrobić dla wspólnej Europy i jakich instytucji do tego potrzebujemy. Taki jest jedyny możliwy i logiczny sposób rozumowania”⁷¹.

⁶⁸ I.J. Fuentes, *La presidencia española...*, op. cit., s. 111; A. Wójcik, *Priorytety prezydencji...*, op. cit., s. 6–7.

⁶⁹ A.M. Fernández Pasarín, *Las presidencias españolas...*, op. cit., s. 112.

⁷⁰ A. Wójcik, *Priorytety prezydencji...*, op. cit., s. 8.

⁷¹ M. Mizerska, W. Bendorf-Bundorf, *Wywiad z Juanem Pablo...*, op. cit., s. 15.

3.4. Czwarta prezydencja (1 stycznia – 30 czerwca 2010 r.)

1 stycznia 2010 r. Hiszpania po raz czwarty w swojej historii przejęła prezydencję w Unii Europejskiej, czyli rozpoczęła sześciomiesięczny okres kierowania pracami Rady Unii Europejskiej. W tym czasie przedstawiciele Hiszpanii w Radzie i w organach jej podległych (komitetach i grupach roboczych) byli odpowiedzialni za kierowanie i ustalanie porządku dnia przeszło 3 tys. spotkań w Brukseli i Luksemburgu oraz 300 spotkań zorganizowanych w Hiszpanii⁷². Po raz pierwszy w dziejach Unii Europejskiej podczas tej prezydencji spotkaniom Rady Europejskiej przewodniczył jej stały przewodniczący. Utworzenie tego zapewniającego ciągłość prac UE stanowiąca było rezultatem wejścia w życie Traktatu z Lizbony. Na dwu i pół letnią kadencję wybrano byłego belgijskiego premiera Hermana van Rompuya. Drugą innowacją wynikającą z traktatu⁷³ było utworzenie stanowiska wysokiego przedstawiciela Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa⁷⁴, który nie tylko przejął od prezydencji rotacyjnej większość kompetencji w zakresie WPZiB, ale również jako wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej przejął zadania komisarza ds. stosunków zewnętrznych⁷⁵. Na urząd ten powołano byłą komisarz UE ds. handlu międzynarodowego Catherine Ashton.

Hiszpania na czas swojej prezydencji w UE postawiła sobie za cel realizację czterech priorytetów⁷⁶: (1) pełną implementację Traktatu z Lizbony; (2) koordynację narodowych polityk gospodarczych w celu ich odbudowy i osiągnięcia stałego ekonomicznego wzrostu (uruchomienie programu Europa 2020); (3) wzmocnienie wspólnej polityki zagranicznej Unii, przez co mogłaby ona odgrywać ważną rolę na globalnej scenie politycznej; (4) promocję praw i wolności obywatelskich w Europie.

Priorytety te wpisały się w założenia programowe ustalone przez *Trojkę* prezydencji, w której skład oprócz Hiszpanii weszły jeszcze Belgia i Węgry – państwa przejmujące prezydencję w kolejnych półroczach (odpowiednio: lipiec–grudzień 2010 r. i styczeń–czerwiec 2011 r.). Priorytety hiszpańskiej prezydencji były konsultowane z Parlamentem Europejskim i dostosowane do planu prac Komisji Europejskiej.

⁷² Zob. www.eu2010.es (20.08.2011).

⁷³ Artykuł 18 wersji skonsolidowanej Traktatu o Unii Europejskiej, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” z 9 maja 2008 r.

⁷⁴ Stanowisko to utworzono w miejsce wysokiego przedstawiciela do spraw wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

⁷⁵ A. Kreczmańska, *Nowe stanowiska wysokiego przedstawiciela Unii oraz przewodniczącego Rady Europejskiej w systemie instytucjonalnym UE*, „Biuletyn PISM” 2009, t. 608, nr 76, s. 2103–2104.

⁷⁶ *Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea 1 de enero a 30 de junio de 2010*, Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación, s. 4; *Programa Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea*, „Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración”, 2010, nr 10, s. 315–325; B. Wojna, *Prezydencja Hiszpanii w Unii Europejskiej*, „Biuletyn PISM” 2010, t. 609, nr 1.

3.4.1. Pełna implementacja Traktatu z Lizbony

Traktat z Lizbony, który wszedł w życie 1 grudnia 2009 r., jest owocem długich negocjacji, które zostały uwieńczone sukcesem, dzięki determinacji rządów, instytucji europejskich oraz przychylności obywateli. Hiszpańska prezydencja przypadła w momencie wprowadzania nowego traktatu w życie, dlatego też jego pełną implementację umieściła na pierwszym miejscu wśród swoich priorytetów. W ten sposób chciała zmanifestować i uświadomić Europejczykom fakt wkroczenia Unii Europejskiej na nowy etap rozwoju⁷⁷.

Hiszpania jeszcze przed objęciem prezydencji zobowiązała się do ułatwienia politykom zasiadającym na nowych unijnych stanowiskach wykonywania ich kompetencji. Przyznała w ten sposób, że ograniczy swoje działania do tych przynależnych prezydencji rotacyjnej i zapisanych w traktacie. Przyjęła również na siebie trud wypracowania najlepszej praktyki w tych aspektach relacji między instytucjami UE, których traktat nie reguluje. Hiszpania zapowiedziała, że pokieruje pracami Rady UE w jej różnych składach⁷⁸ i będzie współpracowała z nowo wybranym przewodniczącym Rady w sprawie ustalania porządku obrad oraz redagowania decyzji i konkluzji. Zapowiedziała również nawiązanie stałej współpracy z wysokim przedstawicielem Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Catherine Ashton, zarówno w zakresie relacji zewnętrznych, które wcześniej pozostawały w gestii rotacyjnej prezydencji, jak i polityki rozszerzenia, handlu oraz wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Hiszpania zapowiedziała swoje wsparcie przy organizacji spotkań z państwami trzecimi oraz nawiązanie ścisłych relacji z nową Komisją Europejską oraz Parlamentem.

Traktat z Lizbony przesądził o utworzeniu Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, której funkcjonowanie ma doprowadzić do zwiększenia spójności i efektywności polityki zagranicznej Unii. Celem tej instytucji, złożonej z funkcjonariuszy Komisji Europejskiej, Sekretariatu Generalnego Rady oraz przedstawicieli państw członkowskich jest wzmocnienie roli UE na arenie międzynarodowej. W tym kontekście Hiszpania zobowiązała się do podjęcia współpracy z wysokim przedstawicielem oraz PE w celu wypracowania norm prawnych, stanowiących podstawy funkcjonowania służby, oraz jak najszybszego jej utworzenia (kwiecień 2010 r.)⁷⁹. Prezydencja hiszpańska zobowiązała się również do poczynienia kroków w celu przystosowania Parlamentu Europejskiego do nowych zasad alokacji liczby eurodeputowanych (reguła regresywnej proporcjonalności).

⁷⁷ *Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea 1 de enero...*, op. cit., s. 6.

⁷⁸ Z wyjątkiem Rady ds. Zagranicznych. Zgodnie z Traktatem z Lizbony (artykuł 16) Rada ds. Ogólnych i Stosunków Wewnętrznych została podzielona na Radę ds. Zagranicznych, której przewodniczy wysoki przedstawiciel Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa i Radę ds. Ogólnych, której przewodniczy państwo sprawujące rotacyjną prezydencję w UE.

⁷⁹ M. Guinea Llorente, *El Servicio Europeo de Acción Exterior: génesis de una diplomacia europea*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2010, nr 37, s. 767–773.

Traktat z Lizbony ustanowił klauzulę solidarności (artykuł 222 Traktatu o funkcjonowaniu UE). Na jej mocy państwa członkowskie UE winne udzielić sobie pomocy w razie ataku terrorystycznego, katastrofy naturalnej czy humanitarnej. Ten nowy element współpracy ma służyć przede wszystkim wzmocnieniu bezpieczeństwa obywateli UE. Prezydencja hiszpańska zobowiązała się do współpracy z Komisją Europejską i wysokim przedstawicielem w celu wprowadzenia go w życie.

3.4.2. Odbudowa gospodarcza i kreowanie zatrudnienia („Europa 2020”)

Prezydencja Hiszpanii w UE przypadła na okres odbudowy gospodarczej Europy po światowym kryzysie. Walka z bezrobociem i polityka kreacji zatrudnienia stały się głównym wyzwaniem gospodarczym hiszpańskiej prezydencji. Hiszpania postawiła sobie za cel skonstruowanie modelu „odpornej gospodarki”, czyli takiej, która nie będzie podatna na wpływy globalizacji, zmian klimatycznych czy procesu starzenia się społeczeństwa. Implementacja takiego modelu jest uzależniona od stworzenia lepszego niż do tej pory mechanizmu nadzoru finansowego. Hiszpańska prezydencja zaproponowała więc dalszą koordynację narodowych polityk gospodarczych państw UE oraz powołanie prawdziwej i efektywnej europejskiej polityki ekonomicznej. Takie działania zobowiązała się podjąć na forum Rady UE, w ścisłym porozumieniu z Komisją Europejską oraz Parlamentem.

3.4.3. Europa: odpowiedzialny i solidarny aktor globalnej sceny

Jednym z założeń hiszpańskiej prezydencji było zwiększenie roli Unii Europejskiej w nowym międzynarodowym układzie sił. Obowiązujący Traktat z Lizbony stworzył nowe możliwości dla realizacji takich celów, jak: umocnienie relacji Unii z jej sąsiadami i partnerami strategicznymi, osiągnięcie pozycji lidera na forach międzynarodowych oraz podejmowanie efektywnych działań w rozwiązywaniu sytuacji konfliktowych w regionach zapalnych. Ponadto, UE – w myśl hiszpańskiej strategii – winna zwiększyć swoje wysiłki na rzecz promocji pokoju, praw człowieka oraz walki z ubóstwem. Osiągnięciu tych celów ma służyć stworzenie autentycznej unijnej polityki zagranicznej, która byłaby nie tylko ambitna w planach, ale również skuteczna w działaniach⁸⁰.

Hiszpańska prezydencja zapowiedziała ścisłą współpracę z przewodniczącym Rady Europejskiej oraz wysokim przedstawicielem Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa w celu wykorzystania wszystkich możliwości wynikających z Traktatu z Lizbony oraz realizacji jego założeń. Zapowiedziała również wspieranie rozwoju Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, zwłaszcza w zakresie zarządzania

⁸⁰ Zob. N. Fernández Sola, *La Presidencia de España del Consejo de la Unión Europea. Prioridades en Política Exterior, de Seguridad y Defensa*, „Revista Electrónica de Estudios Internacionales” 2009, nr 18, s. 1–7.

kryzysami oraz zwiększania cywilnych i wojskowych zdolności Unii (m.in. poprzez intensyfikację działań Europejskiej Agencji Obrony).

W dziedzinie współpracy dla rozwoju Hiszpania postawiła sobie za cel realizację wszelkich zobowiązań międzynarodowych związanych z walką z głodem i ubóstwem, intensyfikację finansowania rozwoju oraz zwiększenie efektywności pomocy. Ważnym wyzwaniem było również opracowanie i przyjęcie unijnego stanowiska na Konferencję Narodów Zjednoczonych dotyczącą Milenijnych Celów Rozwoju.

Innymi priorytetami hiszpańskiej prezydencji w kontekście zewnętrznych działań Unii były: (1) umocnienie strategicznych i uprzywilejowanych relacji Europy z Afryką; (2) zwiększenie zaangażowania UE w rozwiązywanie problemów globalnych, zwłaszcza na forum Narodów Zjednoczonych; (3) wsparcie reformy ONZ; (4) umocnienie dialogu między Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi⁸¹ i Kanadą; (5) umocnienie stosunków z Ameryką Łacińską i Karaibami; (6) koordynacja wspólnej europejskiej polityki sąsiedztwa i wzmocnienie jej wymiaru śródziemnomorskiego⁸² i wschodniego⁸³; (7) kontynuacja procesu rozszerzenia Unii Europejskiej; (8) współpraca z Azją.

3.4.4. Europa praw i wolności – Europa dla obywateli

Umocnienie Unii Europejskiej zależy w dużej mierze od postępów czynionych w dziedzinie praw i wolności obywatelskich. Hiszpańska prezydencja zwróciła szczególną uwagę na konieczność przybliżenia Unii obywatelom państw członkowskich w celu zwiększenia ich aktywności w życiu wspólnoty. Zaproponowała: (1) szybkie i efektywne wcielenie do praktyki unijnej inicjatywy ludowej – instrumentu demokracji bezpośredniej wprowadzonego przez Traktat z Lizbony; (2) przestrzeganie zawartej w Traktacie z Lizbony Karty Praw Podstawowych; (3) przystąpienie UE do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności; (4) wzmocnienie europejskiego wymiaru społecznego; (5) walkę z przemocą wobec kobiet; (6) rozwój Wspólnej Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości⁸⁴; (7) pobudzenie Europejskiej Polityki Imigracyjnej i Azylowej; (8) współpracę na rzecz zagwaranto-

⁸¹ Jednym z ważniejszych osiągnięć hiszpańskiej prezydencji w zakresie relacji UE–USA było podpisanie 3 czerwca 2010 r. Wspólnej Deklaracji w sprawie zwalczania terroryzmu; zob. M. Belén Olmos, *Avances recientes en la cooperación en materia de lucha contra el terrorismo entre la Unión Europea y los Estados Unidos: la Declaración Conjunta de 3 de junio de 2010 suscrita en el marco de la Presidencia Española de la Unión Europea*, „Revista Española de Derecho Internacional” 2010, t. 62, nr 1, s. 315–319.

⁸² Zob. I. Martín, *Las prioridades de la Presidencia española de la UE en el Mediterráneo: ser y deber ser*, „Análisis del Real Instituto Elcano” 2010, nr 71, s. 4–9.

⁸³ Zob. A. Nowak, *Prezydencja hiszpańska 2010. Śródziemnomorskie priorytety a polityka wschodnia Unii Europejskiej*, „Analizy Natolińskie” 2010, t. 47, nr 5.

⁸⁴ Zob. P. Blanco-Morales Limones, *La Presidencia española de la UE 2010: contribuciones del derecho internacional privado para el espacio de libertad, seguridad y justicia*, „Revista Electrónica de Estudios Internacionales” 2009, nr 18, s. 1–5.

wania obywatelom państw członkowskich UE minimum wsparcia w zakresie pomocy konsularnej poza obszarem Unii⁸⁵.

Minęło 26 lat, odkąd Hiszpania stała się członkiem Wspólnot Europejskich⁸⁶. Bilans członkostwa jest pozytywny. Hiszpania dzięki Unii wzmocniła swoją gospodarkę, przypieczętowała proces demokratyzacji, wyszła z izolacji międzynarodowej i ustabilizowała się. Unia dzięki Hiszpanii wzbogaciła się kulturowo, zyskała miano członka o jednym z najwyższych wskaźników euroentuzjazmu oraz ambasadora w Afryce Północnej i Ameryce Łacińskiej. Hiszpania obecnie, podobnie jak wiele innych państw europejskich, przeżywa kryzys gospodarczy. Już dziś wiemy, że nie poradzi sobie sama z problemami. 29 czerwca 2012 r. na szczycie państw strefy euro szefowie państw i rządów postanowili wyjść naprzeciw prośbie Hiszpanii i dokapitalizować jej sektor bankowy⁸⁷ kwotą do 100 mld euro. Czy jednak taka pomoc będzie wystarczająca? Na to pytanie nie da się jednoznacznie odpowiedzieć. Pozostaje mieć nadzieję, że sprawne przeprowadzenie reform przez rząd Mariano Rajoya oraz unijna pomoc pozwolą Hiszpanii odzyskać stabilność gospodarczą.

⁸⁵ *Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea 1 de enero...*, op. cit., s. 11–16; D. López Garrido, *La Presidencia española del Consejo de la Unión Europea de 2010: una brillante oportunidad para la acción exterior de España*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2009, nr 32, s. 417–427.

⁸⁶ Por. A. Mangas Marín, *25 años de España en la Unión Europea: Reflexiones*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2011, nr 38, s. 7–15.

⁸⁷ Zob. *Oświadczenie ze szczytu państw strefy euro, Bruksela 29 czerwca 2012 r.*, <http://www.european-council.europa.eu/council-meetings.aspx?lang=pl> (09.07.2012).